

Pop Up (Pop Up). I Sacchi di Sabbia & Teatro delle Briciole, Olaszország. R: Giulia Gallo, Giovanni Guerrieri © Ilaria Scarpa

Apró érzelmek (Piccoli sentimenti). TOF Théâtre, Belgium és Teatro delle Briciole, Olaszország. © Mélisa Stein

André és Dorine (André y Dorine), Kulunka Teatro, Spanyolország. R: Inaki Rikarte © Kulunka Teatro

Goda Móni**HATÁRDÖNTŐ KÉPZELET****IMAGINALE 16***

A stuttgarti FITZ! [Figurentheater Zentrum] szervezésében két évente megrendezésre kerülő fesztivál idén is mozgalmas képet festett a kortárs figuraszínház aktualitásairól. Napjaink bábművészetének olyan kiválóságai, mint a tárgyszínház 'grande dame'-jaként emlegetett Agnès Limbos (Co. Gare Centrale, Brüsszel), a sikert sikerre halmozó francia-osztrák Gisèle Vienne (Puppentheater Halle), vagy mint a nemzetközileg elismert Molnár Gyula (Kaufmann&Co., Berlin; Thalías Kompagnons) rendezői remekei emelték a program nívóját. A fesztivál sikeréhez azonban jelentősen hozzájárultak újonnan felfedezett, már a művészi kibontakozásuk kezdetén is lenyűgöző fiatal tehetségek. Valamennyi produkciót figyelemreméltó eredetiség jellemez, habár a tárgymozgatás technikáját, a történetalkítás és a karakterformálás módját, valamint a játékter és -idő szervezését illetően is meglehetősen különbözőek voltak. A tárgyakkal történő játékhoz való egyedi viszonyulás mellett majd' minden társulat arról az évről évre egyre határozottabb törekvésekben megmutatkozó igényről adott számot, amely nem csupán a bábszínház praktikus határainak tágítására, illetve önálló műfajként kezelésére, hanem a bábjátászás mibenlétére való szüntelen rákérdezésre irányul.

A báb-rejtély felderítését célzó szándék tekintetében elvitathatatlan az 1983-ban alapított Figurentheaterschule Stuttgart (Stuttgarti Figuraszínházi Iskola), de talán mindenekelőtt az alapító, Albrecht Roser érdeme. A nemrégiben elhunyt művész-professzorról túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a műfaj

közelmúltjának egyik kulcsfigurája volt. Mi sem támasztja ezt alá jobban, mint az, hogy amit az alteregó-jaként emlegetett (Gustaf névre hallgató) marionettel művelt, olyan változást hozott a tárgyjátékról való kreatív-alkotói gondolkodásban, amelynek széles körben elterjedt inspiráló hatása azóta is termékenynek bizonyul. Ez a művészi bábjátászás történetében mintegy paradigmaváltásként értelmezhető folyamat a bábjáték lényegi mozzanatát, a megelevenítés aktusának működési mechanizmusát érinti. Roser a bábos mozgatót irányító szándékának áthelyezését kezdeményezte a manipulációról az animációra, elsősorban – de korántsem kizárólag – tanítványai körében. Az IMAGINALE 16 vendégjátékainak fókuszában is zömmel a bábjáték legsajátabb vonása, mi több, annak voltaképpeni tétje, az *áttelekítésként tétélezett életre keltés* állt. A hat város összesen tizenhárom helyszínén közel harminc társulat részvételével zajló program tíz napon át bizonyította, hogy továbbra is érdemes kutatni az *áttelekített* tárgy színpadi lehetőségeit. Az igazán kiemelkedő darabok egytől egyig arról a szilárd meggyőződésről tanúskodtak, amely szerint az *eleven élettelelennel való játék* tárháza sokkal bőségebb annál, semhogy kimerítése egyáltalán megközelíthető volna. A szervezők tájékozottságáról árulkodik a nem mindennapi összeállítás sikere: az az eredmény, amelynek köszönhetően a *mi okozza, hogy élőként tapasztalunk egy* – erre, de akár épp valami egészen másra szánt – *tárgyat*-kérdésre a fesztiválon kínákozó lehetséges válaszok száma megközelítette a megtekinthető előadásokét.

* Köszönet a Stuttgarti Magyar Kulturális Intézetnek, valamint az ELTE BTK Hallgatói Önkormányzatának a támogatásért, amellyel hozzájárultak ahhoz, hogy a fesztiválon részt vehessek.

André és Dorine
(*André y Dorine*),
Kulunka Teatro, Spanyolország.
R: Iñaki Rikarte
© Kulunka Teatro

Manto (Manto),
Numen Company, Németország.
R: Uta Gebert
© Ginamarco Bresadola

Hamu (Cendres),
Compagnie Plexus-Polaire, Norvégia,
Franciaország. R: Yngvild Aspieli
© Kristin Aafloy Opdan

Fél-figura

Az alternatívák folyamatosan bővülő palettáját meg-
lepő merészséggel színesítette a merőben újszerű
figuraképzés és -alkalmazás. Egy marginális, ugyan-
akkor ötletességével és dinamizmusával magával
ragadó technikai újdonsággal az olasz I Sacchi di
Sabbia és a Teatro delle Briciole együttműködésében
megvalósuló *Pop Up* című bravúros produkció rukkolt
elő. Amint a címből is kiderül, az oldalaik között
alakokat bújtató könyvek lapozgatása során, a sík-
felületből kiemelkedő kétdimenziós papírformák fel-
bukkanásából, találkozásából és együttmozgásából
mindennemű szövetszerű elem elhagyása ellenére
érezlemezgazdag narratív szekvenciák jöttek létre.
Hasonlóan különös intenzitású elevenség-érzetet
váltott ki a szemlélőben Uta Gebert szintén néma
Manto-figurája, amelyet a mögötte rejtőző mozgató
mintegy élő szoborként tologatott a csaknem üres
színpadtérben. Egy archaikus eredetű eszközzel, még-
is rendhagyó módon operáltak a spanyol Kulunka
Teatro színészei is, akik *André* és *Dorine* fájdalmasan
szép, betegséggel sújtott szerelmi történetében egy

kiscsalád tagjait elevenítették meg maszkok mögül,
kizárólag a testtartás és a végtagok korral jellege-
tessé merevedő gesztusai által.

Kész-figura

A gyártott figura színpadi felhasználásának korszerű
vonatkozásait feszegeti a különféle, nagy mennyi-
ségben előállított játékszerek szereplőként történő,
már megszokottnak számító alkalmazása. Az idei
IMAGINALE-repertoárban ezt Ariel Doron nem csu-
pán mesterien, de komoly újító eredménnyel
működtette előadásában. Az izraeli művész *Plasztik
Heroes* (Plasztik hősök) címet viselő asztali per-
formance-ában elektronikus – (fél)automata és
információtechnológiai – eszközökkel bővítette
a játék-tárgy-színház kelléktárát. A gyerekek –
miniatürizálás révén felülkerekedő – világtapasztalatát
idéző kettős imitáció lépett itt működésbe.
Az iPad-jén Barbie-baba feleségével skype-oló, az
éjszakai őrségben coca-colázó, s a szelídsége elle-
nére félelmet keltő óriás plüssstigrist apró fegyverével
kivégző ólomkatona játékos hangját és mimikáját

Plasztik hősök (Plastic heroes), Ariel Doron, Izrael. R: Rotem Elroy, David Lockard © Yair Meyuha

A vak (Blind). Duda Paiva Company, Hollandia.
R: Nancy Black
© Patrick Argirakis

Hullámtörések (Ressacs), Françoise Bloch.
Compagnie Gare Centrale, Belgium.
R: Françoise Bloch © Alice Piemme

A vak (Blind).
Duda Paiva Company, Hollandia.
R: Nancy Black © Patrick Argirakis

kölcsönözve a háborús szolgálatot teljesítő kényszer-hősök nemcsak valós, de súlyosan aktuális helyzetét a megnyugtató távolságból elrettentően közel hozta.

Ember-figura

Ugyancsak szembeötlő teret kapott az úgynevezett 'emberszabású tárgy', vagyis az életnagyságú és szinte a megtévesztésig valószerű emberbábuk jelenléte a kortárs színpadon. A *double* magazin szervezésében rendszeresen megvalósuló beszélgetéssorozat részeként a fesztivál ideje alatt egy e témára összpontosító nyilvános szakmai párbeszéd zajlott Meike Wagner moderálásával Gisèle Vienne, Yngvild Aspeli és Florian Feisel alkotók között. Az ő fesztivál küldötteik sem hagytak kétséget afelől, hogy hármuk munkásságának izgalmait mindenekelőtt a bábu 'unheimlich', azaz egyszerre kellemes-otthonos és elborzasztó-idegen érzetet keltő karakterének boncolgatása szolgálhatja. Vienne legújabb, *The Ventri-loquists Convention* (A hasbeszélők kongresszusa) című 2015-ös munkáját, míg a norvég művész a francia Plexus Polaire-formációra szabott darabjait hozta el. Feiseltől pedig egy falakat megtöltő, csontokból és műanyagbabák letörött tagjaiból összerakott, kreatívalatokkal kísért installációt vehetett szemügyre a FITZ! előterében várakozó nagydémű.

Báb-figura

A bábjátás misztériumához egészen másképpen, ám minden egyéb kísérletnél elementárisabb hatékonysággal közelítenek azok a színpadi alkotások, amelyekben a holt anyag megelevenedését lehetővé tévő *karakterformál(ód)ás* tematizálódik. A báb születése, majd annak következménye (azaz *báb-ként való létezése*) táru fel és válik nyomon követhetővé az ilyen jellegű animáció során. Még hozzá egész egyszerűen azért, hogy a bábos akként látja és látatja a kezével mozgatott (manipulált) tárgyat, ami. Pontosabban: amivé létrehívása következtében válik. Ez esetben az élettelen életre keltésére és életben tartására irányuló törekvés szer-

vezi a játékot. A báb tárgyi mivoltának tényét egyetlen pillanatig sem tagadja vagy titkolja a mozgató. Ellenkezőleg: nyomatékosítja, ugyanakkor a báb-objektum élő voltára helyezi a hangsúlyt. Így jön létre az élettelen anyag áttelekésülésének végletes ellentmondásokban feszülő illúziója. A valós mélyfeltárást szorgalmazó kezdeményezés pedig – jóllehet zavarba ejtően felszámolja a hagyományos értelemben vett báb-játék-mező kereteit – egy váratlan felfedezéseket és őszinte rácsodálkozásokat tartogató dimenziót nyit meg a szubjektumnak, vagyis a bábjátékosnak és az objektumnak, vagyis a bábnek egymáshoz és a létezéshez való viszonyára.

Ez az önreflexív tendencia – amely korunk figura-és anyag-, vagyis báb- és tárgyszínházában egyre erőteljesebben jelentkezik – a műfaj fejlődésében meghatározó jelentőségű nemzetközi találkozókn sem maradhatott képviselő nélkül. A rendkívüli érzékenységgel és humorával az egész világot meghódító Duda Paiva ezúttal önnön testéből bontotta ki üvegtékintetű és sajátos test-dinamikával rendelkező szivacsbábujait, amelyekkel táncában már-már elképesztő közelséget képes létesíteni. A belga TOF Théâtre felnőtt- és gyereknyelven egyaránt érzékletesen állította elő a szélsőséges, paradox helyzetek egész sorozatát, amelyek során a világot felfedező, s benne saját helyzetét, önmagát 'tudatosan' alakító báboknak – annak ellenére, hogy élő szervezetként ható 'testét' a bábosé szolgáltatja – adott esetben hatalmában áll leválni animátoráról. Ezáltal a mozgató erő szándékától függetlenül, önállóan hozza meg saját döntéseit.

A hasbeszélők kongresszusa (The Ventri-loquists Convention).
Puppentheater Halle, Németország.
R. Gisèle Vienne. © Kerstin Behrendt

*A műteremben
(Dans L' Atelier).
TOF Théâtre, Belgium.
R: Alain Moreau
© Mélisa Stein*

*A műteremben (Dans L' Atelier).
TOF Théâtre, Belgium. R: Alain Moreau
© Mélisa Stein*

*Kézzel csinált (A mano). Compañía
El Patio, Spanyolország.
R: Julián Sáenz-López,
Izaskun Fernández © Alice Piemme*

A *Piccoli Sentimenti* (Apró érzelmek) és a *Dans l'Atelier* (A műteremben) című produkciók feszült figyelmet parancsoló interakciók sokaságával éppen az étellel felruházott bábu megteremtésének lehetőségeit és velejárait vázolták fel. A Compañía El Patio néven bemutatkozó spanyol páros még ennél is tovább ment, a báb körül újra és újra kibomló valamennyi dilemma közös eredményre világított rá. Az *A mano* (Kézzel csinált) agyagdarabkája, miután az előadás elején két másik agyagkupac egyesüléséből létrejött, már egészen magára volt utalva. Ilyen értelemben – igaz, a pusztá anyagnak testszerűséget kölcsönző emberi kéz és annak mozgása által – teljesen autonómmá, létezővé vált. A „kézzel csinált” tárgy, bár nem átlagos, mégiscsak *agyagbábu* lévén nem kerülheti el sorsát: kirakatüveg mögé kerülve – nála nagyobb értékűre becsült porcelán, fa, kerámia és egyéb, többnyire díszletként funkcionáló – kispasztikákkal kénytelen osztozni már-már elviselhetetlenné zsugorított árucikk-életterén. Kilátástalanságát tovább fokozzák egyre csak sokasodó – egyfelől a használati tárgyak világában történő helykeresésre, másfelől az abból való szabadulásra irányuló – hiábavaló próbálkozásának kudarcai. E célja vesztett apró figura számára

egyetlen nyugópont adódik csupán: az arccal rendelkező bögre érkezését követő társra találás néhány röpké pillanata. Ennek szintén a funkcionalitás elsőrendűségére visszavezethető szükség-szerűség, az ivóalkalmatosság megvásárlása vet véget. A kiárúsítást követően a bolt bezár, az agyagfejű, kéztestű, mozgatója energiájából aktivitást nyerő passzív anyag-figura életútjának további alakulása eldöntetlen, nyitott marad. Ahogyan az a – bábművészet és -elmélet szempontjából döntő jelentőségű – kérdés is, amelyet ez az alig negyvenöt perces, alapvetően gyerek-közönséget célzó műalkotás világos kontúrokkal jelez: miben áll a báb sajátossága, miben különbözik valamennyi egyéb tárgytól és miként töltheti be valódi „szerepét”? Mivel, habár megingathatatlan tény, hogy a báb nem lehet más, mint a játék kelléke, tagadhatatlan az is, hogy amint játékos a többé már nem általa, hanem *vele* játszik, azonnal felismerhetővé, megragadhatóvá és kiaknázzhatóvá válik az a többlet, amely a bábban, és csakis benne rejlik.

(IMAGINALE16, Nemzetközi Figuraszínházi Fesztivál, 2016. január 21–31. Stuttgart – Mannheim – Heilbronn – Schorndorf – Ludwigsburg – Eppingen)

IMAGINATION WITHOUT BORDERS

The festival IMAGINALE organized by FITZ! Figure Theatre Centre in Stuttgart is one of the main forums for the art of puppetry. Also this year has been represented each innovative tendency in the contemporary performing art operating with 'human-shaped-objects' in various ways. In the light of the modern tradition prominent in recent decades all over the world thanks to the work of the famous German puppeteer Albrecht Roser (the founder of the so-called Stuttgart School) and others, the issue of taking priority over animation instead of simply manipulation of the character in the course of its constructing and moving on stage, which suggests *play with and not just through the puppet* was the focal point of the festival's program. Not only the performances by the most acclaimed ensembles, directors and professors from across Europe but also the discussions around them confirmed with great diversity the actuality of this art form, as well as verified the productivity of creative research into the great mystery of the lifeless matter perceived as living.